

II. tečaj.
1849.

V četrtek 4. kozoperska.

14. list¹¹
II. polovice.

Godovnica. *)

(Hčerka očetu.)

Kaj za dar bi hčerka mala
Dragemu očetu dala
Za veseli goda dan?
Venec snoči sem mu splela,
Na glavó ga bom mu dela, —
Z lepih rožic je nabran.

Perva rož'ca je hvaleča;
Druga srečo mu želječa;
Tretja pridnost obetuje;
Šteta! dalji dar vdinjuje:
Serce venec zakoni,
Ljubav 'ž njega plameni.

Ivan Dragotin Šamperl.

Norčevanje izda morivca.

(Povést.)

Že proti večeru **Šerčí** lepa kočija po ulicah me-
a L. na Angležkim in zavozi v imenitno gostivnico.
Stopité iz voza 'dve ženski, gospa in njena hišna.

¹ Zgorajno pesmico nam je poslal sloveči ilirski pesnik Stanko Vraž, ro-
jen štajerski Slovenec. Ivan Dragotin Šamperl, ki jo je zložil, je bil ro-
jen leta 1815 v malim štajersku v vasi „Gomile“, vmerl še mlad modro-
slovec v Gradcu leta 1835. Slavni g. Vraž, kterimu se za poslano pes-
mico iskreno zahvalimo, ima še več pesem prezgodaj vmerliga slovenskiga
pesmika v rokah. Vred.

Zavoljo prevelike tesnobe ste mogle z dvema izbama pod streho zadovoljene biti. V prvi prostorniši z visokimi zerkali olepšani je bila postelja, za hišno jo pa naglo napravijo v drugi. Trudne se po večerji kmalo obe podaste k pokoju. Po noči začne od dolgiga popotovanja izdelano hišno žejiti. Vstane, si naredi luč in gre v izbo k gospej vode pit. Vidi na mizi gospejn svileni klobuk in z lepimi cveticami prešito drago ogrinjalo. Kakor vse ženske ljubijo lepa in draga oblačila, tudi hišna milo na klobuk in ogrinjalo pogleduje. Misli si, gospa ravno spi, naj si pomerim, kako da se mi bo gosposki klobuk podal. Berž ga pokrije, in se z ogrinjalom ogerne. Stopi pred zerkalo, se ogleduje in jame sama seboj govoriti: „Kaj lepo se mi podá, še bolj ko gospej. Zakaj neki nisim ravno tako premožna kakor moja gospa, ne bilo bi mi treba služiti — pa kaj se hoče!“ — Zalostno se še enkrat pogleda v zerkalo, položi ogrinjalo in klobuk od sebe, in se podá v posteljo. Vsih lepih oblačil, ki jih je kedaj vidila, se spomni preden zaspi.

Posijalo je že rumeno solnce v izbo, preden se hišna zbudi. Urno vstane, se napravi, in ko meni, da gospa še spi, ker je bilo vse tiho, stopi k postelji, jo zbuditi. Pa kako se vstraši, ko vidi gospo vmorjeno! Zavpije od straha in pade v omedlevico. Na vpitje prihité ljudje iz hiše skupaj, in vidijo dekliča omamljeniga pred posteljo vsmertene gospe ležati. Kerčmar in drugi pa jo mislijo morivko njene gospe. Zdelo se jim je, da jih hoče le prekaniti, in se tako obdolženju moritve odtegniti. Izročijo jo gosposki. Celiga pol leta nedolžna hišna prejoka, v ječi, preden jo sodijo. S solznimi očmi pravi pred sodbo sodniku, da je gospo, zmiraj zvesto služila, da jo je ljubila, kakor le mora dete svojo mater ljubiti, pravi jim, da jo še v naj manjši reči ni poškodvala, nikar da bi jo bila vmorila. Zlo so okolišine zoper njo govorile. Vender so priseženi možje svoj „ni kriva“ čež njo zgovorili. — Zadobi prostost.

Opróstili so jo sicer priseženci; ali vidila je, da se jo vse ogiblje, akoravno jo je popred vse rado

imelo. Strašno jo to peče v srcu. Vedno moli in prosi Boga, njeno nedolžnost ljudem pokazati in praviga morivca dobiti. Da bi se govorica nekoliko po-
legla, hoče nekaj časa mesto zapustiti in prijatelico
zyunaj mesta obiskati. Gre na veliki terg, kjer je
zmiraj dosti vozačev stalo, kak voz dobiti, da bi
se peljala. Koj se ji pride eden ponujat. Pijan je bil,
suhe kljuse je imel. Ni ga hotela, in gre k drugimu.
To se pa temu, ki se ji je ponujal, za malo zdi. Za-
čne se norca delati iz blizo stoječiga dekleta proti
svojimu tovaršu! „Kaj možke so že dékle; še vsak
voz jim ni všeč.“ — „Res, prav imaš, odgovori to-
varš, bolj so nektare našopirjene, kakor gospé.“ —
„Menim, pravi prvi, da mora tole (na deklino ka-
zaje) ravno taka imenitnost biti, kakor tista, že veš,
ki sta ji bila švileni klobuk in lepo ogrinjalo po noči
pred zerkalam prav všeč.“

Deklina to slišati, se zavzame. Dobro je vedila,
da še nobenimu ni pravila, da si bi bilo tisto noč go-
spejn klobuk in ogrinjalo pomirjala, kdo mora tedaj
to vediti? Naglo hiti gosposki to povedat. Obadva
primejo. Prašajo ju pri sodbi, če bi ne vedila, zakaj
da sta zaperta. Molčita — potlej pravita, da se no-
beniga pregreška krivih ne vesta. Zdaj pa se odpro
duri zraven stoječe stanice. K njima stopi hišna, ju
ojstro vprašaje: „Ali me poznata?“ Obledita, začne-
ta se tresti, stokata, govorjenje se jima nič prav ne
veže. Kmalo se vdasta, da sta se bila, ko ste bile
gospa in hišna pri večerji, pod posteljo skrila, in da
sta po noči moritev dopernesla, zavoljo ktere je mo-
gla nedolžna hišna toliko prestat. Čez malo dni sta
mogla obadva glavo dati. Hišna pa se je opravičila,
in si svoje poštenje opet pridobila. *Nace Dolinar.*

Ž a b e.

(Basen po Ciglerju. — Nekoliko z ilirskimi oblikami.)

V veliki luži na polju je stanovala cela truma žab in
žabic. Ravno je prav vroče poletje bilo. Sólne je nepre-
nehoma pripekalo; še po noči ni bilo veliko hladneje. Več

dni že ni bilo nič deža palo. — Luža se je začela po malem sušiti, in njeni prebivačci so se morali zmiraj bolj vknp stiskati, kjer je bila kaka globokejša luknja, in prava gnječa je vstala v žabjem domu. Pa tudi naj globokejše luknje so se sčasoma posušile. Veliko žab, ki jih je sila gnala se je vpotilo, si kje drugej novo stanovanje poiskat. Veliko jih je poginulo.

Ko so tedaj skoro vse že popošle, ste dve mlade žabici žalostne na kraju posušene luže sedele. Njuni starši so vročine poginuli, in uboge revici niste vedile ne kaj, ne kam.

Tu pravi nekoliko večja k mali sestrici, ki je žeje zevala, in komaj še dihala: „Pojdive dalje, zapustive ljubo domovino, kjer nam strašna smert žuga. Morebiti nam vendar dobrotljivi Bogec kakovo vodico nakloni, v kateri bi saj toliko časa preživele, da bi sopet blagi dež ljubo zemljico napojil.“ — Naprej skoči, in uboga mala žabica žalostno za njo.

Praha polne pridete do vasi, kjer stareja žabica vodnjak vgléda, kakoršnih je več po vaséh. Vesela in náde polna skoči na nizki oklep in zakvaka veselega štermenja, ko se ji jasno nebo iz vodnjaka nasproti smehlja.

„Le urno notri skočive,“ prosi z milim glasom mala sestra, „sicer konec vzamem.“ Že ste se hotele z enim skokom v globočino vodnjaka podati, kar stareja zakriči: „Sestrica, stoj! kaj, ko bi pa ta voda tudi vsahnula, kako bi spet vun prišle? Kako revno bi morale tu doli poginuti? Pojdive, proč od vodnjaka, da naji skušnjava ne premága.“

Mala žabica, ki je dobro sestrico zmiraj rada vbo-gala, stori vse, kar ji reče, in oboje ste spet žalostno dalje skakljale po razpoklih travnikih.

Ali ura otétbe je prišla. Tamni oblaki so se na nebu zbrali, in že je daljni grom oznanoval bližanje nebeškega blagoslova, po katerem je že vse tako hrepeneło. Že padajo perve kapljice. Trésk preterga črni oblak, in dež se v góstih čurkih vlije. In ko čez nekaj ur solnčice so-

pet skozi oblačne meglice posíje, je bilo vse, travniki, polja in vertovi, ko prerajeno, vse je bilo novo oživljeno in okrepčano, in tudi naše ljube žabice se napile in dosti moči zadobile, v domovinsko mlako se vrnuti. Pa je bila šopet polna, stari prebivalci so se šopet shidili, se objemali in poljubovali. In všelega kvakanja ni bilo ne kraja, ne konca. —

Glejte, kaj se zamoremo od téh dveh žabic naučiti! Pri vsem, kar storiš, misli na konec. Beži, da te skušajava ne premaga. Nikdar ne obupaj, če te sila še tako tare. Saj je ljubi, dobrotljivi Bog v nebesih. On bo pomagal! — Ste me razumeli, ljubi majhini prijatli in prijatlice?

Detomil.

Človeški glas in posluš. Ušesna trubla.

Kakor glas v pišali, tako tudi v človeškem oddihacu postane: Zrak namreč pahnemo iz pljuč skoz oddihalce, ki ima špranjo med kožicama per' adamici. Neke mišice špranjo alj stisnejo alj razširijo. Po tem, ko so kožice bolj alj manj napete, in špranja vožeji alj šireji, je tudi glas višji alj nižji. Toraj je glas mladih ljudi, ki imajo vozko špranjo in čvrste kožice, visok in krepek; starih ljudi pa nizek in votel. Pa tudi nos in usta, skoz ktere gre zrak, premenijo glas. Kdor ima zabit nos, nekako gostó govori, alj kakor pravimo: skoz nos govori.

Uho nam služi k posluhu. Zvunajno uho nabira zrakove mahleje alj glas, ino ga pelje po ušesni poti do neke kože, ki jo bobnarsko kožo imenujemo. Leta koža krije bobnarsko jamo, v kateri se znajde zrak, ki se po neki luknji izjst vedno ponavlja. Kadar zrakovi mahleji bobnarsko kožo zadenejo, se koža stresne, mahljati začne in prijeté mahleje podeli zraku v bobnarski jami. V leti jami so neke košice, katerih prva kladevi je zrašena z bobnarsko kožo, in stoji na drugi košici na naklu; naklo je zrašeno z stremenam. Iz bobnarske jame se pride skoz okroglo in podolgačo okno, kateri

ste zaperte z kočicami, v labirint, to je: v jamo napolnjeno z zvitiimi kočicami. ino z čutnimi nitkami. Po nitkah gre glas v možgane, kjer ga, sprejme človeška duša, in človek sliši.

Kadar je posluh pokvarjen, in človek slabo sliši, si mora pomagati z ušesno trublo, ktere vozki konec se v uho vtakne, in široki konec zrakove mahleje nabira. Ker leta, trubla več mahlejev vjame, kakor zvonajno uho, se tudi bobnarska koža bolj stresne, in ako uho ni čisto oglušeno, se sliši neki glas. (Iz Rohdatoviga naravoslovja.)

Od rudnine ali metalov.

Rudnine so v hribih, iz kterih se z velikim trudam izkopavajo. Najdejo se, ali čiste, ali z drugimi stvarmi zmésane.

Nar bolj znane rudnine so: zlato, srebro, kotlovina ali kufar, železo, kositar ali cin, svinec, živo srebro, cin, železo.

Železo je nar koristnija rudnina med vsimi. Brez števila veliko reči iz njega delajo. Malokdaj se najde čisto, navadno v rudi. Nar boljše železo pride iz Štajerskiga in iz Švedskiga. Tenko tolčenimu železu se pravi železna ploša. Jeklo je čisto in zlo vterjeno železo. Med železne rudnine se šteje tudi magnet, ki železo na se vleče, in če prosto visi, se vselej s svojim koncam na en kraj sveta obrne.

Od prida rudstva.

Prid, ki nam ga rudstvo obrodi, je sploh velik. Brez apna, kamnja in železa bi ne mogli velikih prebivališi zidati. Koliko perpravniga orodja bi ne imeli, ko bi rudnine ne bilo. Brez soli bi jedi ne bile tako dobre in močne. Nekatere zdravila se iz rudstva narejajo. Koliko sto in sto ljudi se preživi z pbdelovanjem rudnine in družiga rudstva. Iz zlata in srebra se denarji delajo, s kterimi se kupčija, ki bi sicer led na menjo šla, neizrečeno zljajša!

Kako prečudno je bogastvo nature razdeleno! V go

rah, v bréznihi gor in škali nam je natore bogástvo skrito,
de iskaje in dobivaje ga svoje moči skušamo, in de naj-
demo, ludem v prid obdelujemo in obračamo. Bog je sploh
vse v natori tako naredil, de nam nič brez truda ne da,
in nam pravi: „Delaj o človek! vse na zemli, pod zemlo,
v vodi, v zraki, v gorah in dolinah je tebi služno, vse je
v tvoj prid vstvarjeno.“

(*Mali Blaže.*)

Vsakdanji pogovori v slovenskim in ilir- skim jeziku.

V. Od pisanja.

Po slovensko.

Ali te smem za eno pero, za
črnilo (tinto), in polo popir-
jo prositi?

Ta popir prepuša črnilo kakor
pivni (Flusspapier).

Tukaj, vzemi tega tanjkiga.

Nimaš li peresniga nožka pri
sebi? Ne morem s tem peres-
sam pisati.

Ali je pretanjko ali predebelo?

Ali umesh peresa rezati?

Ta peresni nožek nič ne reže.

Treba je, de ga daš nabru-
siti.

Tudi ni skoraj nič črnila v
črnilnici. Črnilo je gosto.

Kje ti je svišec (pesek za po-
trósiti)?

Tukaj ga imaš.

No, zdaj sim gotov; samo mo-
ram še pismo zložiti, zavitek
napraviti in zapečatiti.

Po ilirsko.

Smem-li te za jedno pero, za
cernilo (tintu) i listan papira
moliti?

Ovaj papir propustja cernilo kao
trazušnica.

Evo, uzmi toga tanjkoga.

Neimaš-li periša kod sebe? Ne-
mogu ovim perom pisati.

Je-li odveć tanjko ili debelo?

Umiješ-li pera rezati? o / n

Ovaj periš ništa ne reže. Od
potrebe je, da ga daš na-
oštriti.

Neima skoro ni črnila v cer-
nilnici. Črnilo je gusto.

Gde ti je pšesak?

Evo ti ga.

No, sad sam gotov; samo mo-
ram još list složiti, uvitek
naprapi i zapečatiti.

Vodila, ki se jih misli Vedež to četerť v pi- sanju deržati.

Kakor je bilo v Vedežu že rečeno, so učeni Slovani take
misli, da se naj bi mi Slovenci v pisanju čedalje bolj ilir-
skemu jeziku približevali. Vedeževó vredništvo je sklenilo
to misel vresničiti. Vedež se piše za slovensko, šolsko, mla-

dost, ki se bo v prihodnje svojiga, miliga materniga jezika po slovenici učila. Vredništvo si je tedaj v nadi, da bo Védež, namen jaglje dosegel, kot časopisi za priproste, že odrasene ljudi. Ker pa narava ali natura skokov ne pozna, se bo tudi vredništvo v tej reči vodila „čedalje bolj“ — „od stopnje do stopnje“, ne „vse na enkrat“, verno držalo.

Pazljivo branje in kasneje razjasnjenje, predragi bravci! ti bo naznanilo imenovana vodila. O tej priliki pa tudi povemo. da bo morebiti v vsakim listu Védeža en spis, ki bo nekoliko bolj od drugih z ilirskimi oblikami špisan. Zaznamovan bo vsako pot z napisom: „Nekoliko z ilirskimi oblikami.“ Obsegel bo vselej kaj kratkočasnega. —

Brez zamere tedaj, častitljivi gg. pisavci! ako se vam bo vredništvo po itih, vodilih včasih kaj prenaraditi prederznilo.

Vredništvo.

Domača zdravila za kašelj.

Loja na popir nakapaj, in na persa natisni; kašelj bo nehal. Večkrat pomaga tudi oves ali ječmen, če ga izlušiš in na debelo stolčeš. Tega praha se ena pest v poliči vode skuha in pije.

Smešnica.

„Lenuh! pokliče skopuh (uhernik) svojiga hlapca, „vstani in nesí to pismo na pošto.“ „Ah, gospod! ne morem, sim zlo bolehen“, se zgovarja hlapec. „Če ni drugači“ pristavi skopi gospodar, „no pa daj mi svoje čizme, ga bom pa sam nesel.“

Šemerl.

Nove slovenske bukve.

(V novim pravopisu.)

„Naravoslovje ali fizika“, spisal s podobami g. K. Robida, učitelj naravoslovja v Celjovcu in spisatelj zlata vrednih bukvic „zdravo telo nar boljši blago.“ Perve tega obsežka so te bukve, za šole prav pripravne. Novice so obljubile jih bolj natanjko presoditi. Nadjamo se, da bodo tudi razjasnile, kako da bi se dalo še to in uno novo ime bolj v duhu slovenskiga jezika izpeljati. Sicer pa hvala, komur hvala. — Natisnil g. J. Blaznik, na prodaj ima g. bukvar Giontini v Ljubljani po 36 kr. srebra.

Rozalija Eger, založnica, J. Navratil, odgovorni vrednik.